

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціальні й культурні реалії сучасного соціуму руйнують традиційні уявлення про життєві цінності, стереотипи чоловічої та жіночої поведінки, що впливають на створення дитиною власного образу «Я». Це актуалізує потребу в орієнтації освіти, починаючи з дошкільної ланки, на пошук нових підходів до виховання дітей як представників певної статі. На важливість даної проблеми вказують положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Базового компоненту дошкільної освіти, чинні програми розвитку, навчання с виховання дітей дошкільного віку.

У дослідженнях учених (В. Абраменкова, А. Богуш, Т. Говорун, О. Кікінежді, Д. Колесов, О. Кононко, В. Кравец, О. Кудрявцева, В. Луценко, А. Палій, Л. Попова, Н. Радіна, Т. Репіна, Т. Хрїзман, Л. Штильова та інші) наголошено, що стійке уявлення про себе, як хлопчика чи дівчинку, усвідомлене розуміння норм статевої поведінки з'являється саме наприкінці дошкільного віку. Відмічається залежність між урахуванням статевих особливостей дошкільників у процесі організації навчально-виховного процесу й успішності їхньої подальшої соціалізації та розвитку.

Увага науковців спрямована на визначення особливостей розвитку особистості хлопчика / дівчинки дошкільного віку (Д. Ісаєв, В. Каган, Т. Титаренко); соціалізації дошкільників різної статі (О. Прозументик, І. Рогальська); специфіки статевого виховання в родині (Б. Кочубей, А. Кузьмінський, Т. Жаровцева); міжособистісної взаємодії дітей різної статі (А. Гончаренко, І. Кон, О. Кузнецова). Досліджено моральні аспекти статевого виховання дошкільників (Л. Градусова, А. Мудрик); педагогічні умови й засоби формування моральних норм у хлопчиків і дівчаток старшого дошкільного віку (І. Княжева, Т. Маркова, Т. Поніманська); підготовку педагогів до роботи з хлопчиками та дівчатками (І. Іванова, І. Мезерня) та ін.

Результати сучасних досліджень засвідчують, що уніфікація впливів на дітей різної статі без урахування їх статево-рольових уподобань і потреб, призводить до перекосів у розвитку особистості, що проявляються в неформованості основ мужності / жіночності, у невідповідності молоді до виконання майбутніх статевих соціальних ролей, у тому числі й сімейних, недостатньо поважному відношенні до представників протилежної статі (І. Євтушенко, В. Коломинський, О. Кононко, Н. Плисенко та ін.). Однак у практиці роботи вихователів дошкільних навчальних закладів не здійснюється цілеспрямоване статеве виховання дітей, відсутні також науково обґрунтовані методичні посібники і рекомендації з цього питання.

Отже, спостерігаються протиріччя між суспільною потребою у вихованні повноцінних, самодостатніх дітей як представників певної статі та «без-

статевою педагогікою» і практикою суспільної дошкільної освіти; між необхідністю формування статевої вихованості дітей дошкільного віку й відсутністю методики статевого виховання дошкільників.

Відтак, актуальність, соціальна значущість і недостатній рівень наукової розробленості означеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників в дошкільних навчальних закладах».

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дослідження виконано в межах наукової теми кафедри дошкільної педагогіки Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського «Професійне становлення педагога в умовах модернізації вищої освіти» (протокол № 5 від 30.12.2005 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 2 від 27.09.2007 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 9 від 27.11.2007 р.).

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність феномена «статева вихованість дітей старшого дошкільного віку», уточнити поняття «статеве виховання».

2. Виявити компоненти, показники та схарактеризувати рівні сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників.

4. Розробити експериментальну модель і методику реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах та апробувати їх ефективність.

Об'єкт дослідження – статеве виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільних навчальних закладів.

Гіпотеза дослідження – статеве виховання дітей старшого дошкільного віку буде успішним, якщо зреалізувати такі педагогічні умови: організація предметно-розвивального середовища для статево-вікового становлення дітей старшого дошкільного віку; інтерактивна взаємодія з родиною, спрямована на педагогізацію батьків з питань статевого виховання дошкільників; цілеспрямований психолого-педагогічний супровід усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку власної статі в умовах дошкільного навчального закладу.

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених завдань і переві-

рки гіпотези дослідження використано комплекс взаємозалежних методів теоретичного та емпіричного рівнів. Метод аналізу й синтезу використано для визначення мети, предмета, гіпотези, завдань дослідження, зіставлення емпіричних даних і оцінки результатів; вивчення й аналіз науково-методичної літератури за проблемою дослідження – з метою обґрунтування педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку, розробки експериментальної моделі статевого виховання старших дошкільників в умовах ДНЗ; бесіда, педагогічне спостереження – з метою виявлення рівнів сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку; анкетування і тестування – з метою визначення батьківських позицій щодо статевого виховання дітей дошкільного віку; з метою вивчення поінформованості вихователів з питань статевого виховання дітей дошкільного віку застосовано метод анкетування й аналізу поточної документації (перспективний і календарний плани); з метою перевірки ефективності розробленої експериментальної моделі та методики реалізації педагогічних умов статевого виховання старших дошкільників в дошкільних навчальних закладах проведено педагогічний експеримент; статистичні методи застосовано для узагальнення, кількісного та якісного аналізу одержаних експериментальних даних (t-критерій Стьюдента, критерій χ^2 -квадрату та ін.).

Базою дослідження виступили: дошкільні навчальні заклади №№ 44, 62, 51, 27 (м. Сімферополь), № 53 (м. Керч), № 160 (м. Одеса), «Колобок» (с. Перово Сімферопольського району Автономної Республіки Крим), «Калинонька» (смт. Щорськ Дніпропетровської області). Експериментальною роботою на різних етапах дослідження було охоплено 174 дитини старшого дошкільного віку (з них 94 хлопчика, 80 дівчаток), 147 батьків і 150 вихователів дошкільних навчальних закладів. До формувального експерименту було залучено 87 дітей старшого дошкільного віку (з них 48 хлопчиків, 39 дівчаток).

Наукова новизна одержаних результатів: *уперше* визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників в ДНЗ (організація предметно-розвивального середовища для статево-вікового становлення дітей старшого дошкільного віку; інтерактивна взаємодія з родиною, спрямована на педагогізацію батьків з питань статевого виховання дошкільників; цілеспрямований психолого-педагогічний супровід усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку власної статі в умовах дошкільного навчального закладу), *розроблено* експериментальну модель їх реалізації, що охоплювала три етапи: ознайомлювальний, діяльнісний і оцінно-рефлексивний; *визначено* сутність феномена «статева вихованість дітей старшого дошкільного віку» (результат засвоєння дітьми знань, уявлень про взаємодію між людьми різної статі, про якість мужності

й жіночності, їх осмислення, оцінка, прийняття та керівництво ними у виборі стратегії поведінки); *виявлено* його компоненти (когнітивний, емоційно-оцінювальний, поведінковий) і показники (уявлення про зовнішність, функціональні особливості, майбутні соціальні статево-рольові функції представників своєї та протилежної статі; здатність ототожнювати себе з представниками своєї статі; знання культурних еталонів мужності й жіночності; наявність знань про різноманітний статево-рольовий поведінковий репертуар; позитивне самосприйняття; самооцінка себе з позиції статевої належності; відношення до представників своєї та протилежної статі; статева самопрезентація; уміння встановлювати партнерські взаємини з представниками своєї і протилежної статі; вибір соціально схвалюваних форм поведінки, що пов'язані із соціальною роллю хлопчика / дівчинки); схарактеризовано рівні сформованості статевої вихованості старших дошкільників (достатній, середній і низький); *уточнено* сутність поняття «статеве виховання»; подальшого розвитку набула теорія і методика статевого виховання дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено експериментальну методику реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах; програму статевого виховання старших дошкільників; методику діагностики рівнів сформованості статевої вихованості старших дошкільників; розроблено спецкурс «Теорія і методика підготовки вихователів до роботи зі статевого виховання дітей старшого дошкільного віку». Результати дослідження можуть бути використані в практиці роботи вихователів дошкільних навчальних закладів, створенні методичних посібників для вихователів дошкільних навчальних закладів, у процесі підготовки майбутніх вихователів у вищих педагогічних навчальних закладах та в системі підвищення кваліфікації працівників дошкільних навчальних закладів.

Матеріали дослідження впроваджено в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів № 62 (м. Сімферополь) (акт про впровадження № 16 від 15.10.2008 р.), № 44 (м. Сімферополь) (акт про впровадження № 27 від 20.11.2008 р.), № 51 (м. Сімферополь) (акт про впровадження від 12.09.2009 р.), № 27 (м. Сімферополь) (акт про впровадження від 15.10.2009 р.), № 160 (м. Одеса) (акт про впровадження від 28.01.2010 р.), № 267 (м. Одеса) (акт про впровадження від 12.02.09 р.), № 53 (м. Керч) (акт про впровадження № 23 від 25.09.2009 р.), «Колобок» (с. Перово Сімферопольського району Автономної Республіки Крим) (акт про впровадження № 18 від 17.10.2008 р.), «Калинонька» (смт. Щорськ Дніпропетровської області) (акт про впровадження № 23 від 21.10.2009 р.), № 31 (м. Дніпродзержинськ) (акт про впровадження від 16.12.2009 р.), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження від 29.06.10 р. № 1090).

Достовірність результатів дослідження забезпечено теоретичним і практичним обґрунтуванням вихідних положень, використанням комплексу теоретичних та експериментальних методів дослідження, адекватних його меті й завданням, підтвердженням гіпотези дослідження, репрезентативністю вибірки, кількісним і якісним аналізом отриманих експериментальних даних, апробацією й упровадженням їх у практику роботи дошкільних навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на міжнародних: «Спадщина видатних педагогів Полтавщини в міжнародному освітньому просторі» (Полтава, 2009), «Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі» (Одеса, 2009), «Педагогические идеи Е. Н. Водовозовой и современность» (Смоленск, 2009); всеукраїнських: «Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в дитячі роки: керівництво якістю освіти» (Сімферополь, 2007), «Якість підготовки фахівців в умовах Болонського процесу» (Одеса, 2007), «Дошкільне дитинство: інноваційний досвід освіти, проблеми, традиції та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2008), «Ідеї андрагогіки в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського та їх реалізація в сучасних умовах» (Сімферополь, 2008), «Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в дитячі роки: сучасні підходи до керівництва якістю освітнього процесу» (Сімферополь, 2009) науково-практичних конференціях; V всеукраїнських науково-практичних читаннях студентів і молодих науковців, присвячених педагогічній спадщині К. Д. Ушинського (Одеса, 2007).

Публікації. Результати дослідження викладено в 14 публікаціях автора (1 – у співавторстві), з них 6 – у фахових наукових виданнях України. Особистий внесок здобувача в праці в співавторстві полягає в здійсненні аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми формування статевої самосвідомості, виокремленні особливостей її становлення на різних вікових етапах.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та 14 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 191 сторінці. Робота містить 12 таблиць, 2 діаграми, 1 малюнок, що обіймають 1 сторінку основного тексту. У списку використаних джерел 325 найменувань, що охоплюють 29 сторінок. Додатки викладено на 122 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність дисертаційної роботи, визначено її об'єкт, предмет, обґрунтовано мету, завдання, наукову новизну, практичне

значення, подано дані про впровадження результатів дослідження, їх апробацію та структуру дисертації.

У **першому розділі** «Теоретико-методичні основи проблеми статевого виховання дошкільників» схарактеризовано стан проблеми статевого виховання дітей дошкільного віку в психолого-педагогічній теорії та практиці дошкільної освіти; уточнено сутність поняття «статеве виховання», визначено зміст поняття «статеве виховання дітей старшого дошкільного віку», «статева вихованість дітей старшого дошкільного віку»; обґрунтовано педагогічні умови статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (П. Блонський, А. Богуш, С. Бем, Н. Гавриш, К. Джеклі, А. Залкінд, В. Каган, С. Кожин, Д. Колесов, І. Кон, О. Кононко, Е. Маккобі, А. Молль, Т. Репіна, Л. Хріпкова та інші) доводять, що статеве виховання є важливою і невід'ємною частиною загального процесу становлення особистості. Воно зорієнтовано на засвоєння, свідоме відтворення особистістю суспільно визнаної системи знань, норм, цінностей статевої поведінки і виконання статевої ролі.

Сутність статевого виховання в цілому і дітей старшого дошкільного віку, зокрема, учені визначають як цілеспрямований процес статево-вікового становлення дітей, що передбачає оволодіння ними адекватної власній статі моделі поведінки, формування позитивного ставлення до себе як представника певної статі та уявлень про моральні норми відносин між людьми різної статі в соціумі (А. Гончаренко, Н. Ледовських, Л. Олійник, М. Радзвілова, Н. Татарінцева, І. Тельнюк та ін.). Результатом статевого виховання старших дошкільників є їхня статева вихованість, що розуміємо як результат засвоєння дітьми знань, уявлень про взаємодію між людьми різної статі, про якості мужності й жіночності, прийняття і керівництво ними у виборі стратегії поведінки.

Народження дитини з певними статевими ознаками не є запорукою того, що вона буде усвідомлювати й відтворювати в своєму житті моделі поведінки, властиві для своєї статі. Принципово важливим для розвитку дитячої особистості є предметно-розвивальне середовище, у якому здійснюється життєдіяльність дитини (Л. Виготський, Н. Грінявічене, Т. Доронова, С. Новосьолова, В. Петровський, Л. Стрелкова та інші). Предметно-розвивальне середовище з відповідним різноманітним за ознаками предметним наповненням і організацією (у вигляді мікро-середовища) забезпечує культурне оточення, що спрямовує інтерес хлопчиків і дівчаток до об'єктів, явищ і предметів чоловічого й жіночого світів; формує їхню статеву свідомість; розвиває, активізує самостійність і самовираження; збагачує досвід взаємодії з представниками своєї і протилежної статі, забезпечує можливість практичного опробування власного поведіння в певній статевої

ролі. Формування образу «Я–хлопчик / дівчинка» відбувається на основі встановлення зв'язків між індивідуальним досвідом дитини й інформацією, яку вона одержує в процесі спілкування й організації діяльності в предметно-розвивальному середовищі.

Під предметно-розвивальним середовищем розуміємо предметно-просторове оточення, що допомагає функціонально моделювати зміст розвитку і виховання дитини певної статі, розвивати статеві якості, необхідні для її подальшої ефективної життєдіяльності. Саме воно створює можливості вибудувати статеві відносини і задає перспективу для полімодельного статевого розвитку дівчаток та хлопчиків.

Не менш важливим у статевому вихованні дитини є вплив сім'ї (Т. Жаровцева, О. Косарева, А. Кузьмінський, В. Мухіна, В. Омеляненко, Т. Титаренко та ін.). У дошкільні роки дитина ідентифікує себе переважно з родиною, відкриваючи і стверджуючи себе й інших людей переважно через судження, оцінку й учинки батьків. Саме батьки для дошкільника виступають носіями статевої культури, взірцями статевої поведінки, чоловічого і жіночого початку, зразками виконання статевої ролі у сімейних та соціальних відносинах. Вони є посередниками між соціумом і дитиною, які мають донести до дитини найкращі зразки статево-рольової поведінки. Співробітництво дошкільного навчального закладу та родини дозволяє краще пізнати дитину, подивитися на неї з різних позицій, побачити в різноманітних ситуаціях, допомогти в розумінні її індивідуальних особливостей, розвитку особистісних якостей, у прояві її негативних вчинків, можливих порушень статевої ідентичності, формуванні цінних життєвих орієнтацій. Усе це вимагає педагогізації батьків для того, щоб вони не тільки могли здійснювати загальновиховні функції, а й формувати статево-вихованість своїх дітей.

Особливе місце з-поміж різних форм організації статевого виховання дітей дошкільного віку посідає психолого-педагогічний супровід. Аналіз сучасної наукової літератури (А. Богущ, О. Кононко, І. Рогальська, І. Трубавіна та інші) дозволив уточнити поняття «психолого-педагогічний супровід дітей старшого дошкільного віку». Його розуміємо як цілісний і безупинний процес вивчення особистості дитини, її розвитку, створення спеціальних умов для реалізації власних образів «Я–хлопчик / дівчинка» у всіх сферах діяльності. Цілеспрямований психолого-педагогічний супровід усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку власної статі за своїм змістом виконує низку важливих функцій: самопізнання особистості (передбачає орієнтування у власних інтересах, уподобаннях, можливостях, симпатіях); співпереживання (створює умови для розуміння дошкільником почуттів іншої людини, формування здатності поставити себе на місце суб'єкта взаємодії, незалежно від його статі); соціальна (набуття соціального досвіду в

процесі спілкування з однолітками та дорослими різної статі); виховна (формування між дітьми позитивної взаємодії, переборення конфронтації); регулятивна (співвідношення власної поведінки з ідеалізованими уявленнями щодо поведінки, учинків, якостей чоловіка та жінки).

Цілеспрямований психолого-педагогічний супровід усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку власної статі в умовах ДНЗ передбачав планування й організацію різноманітної спільної діяльності дорослого і дошкільників, що пов'язана із сприйманням, усвідомленням певної інформації, її переживанням та виробленням певної позиції, на основі якої дитина починала будувати свою поведінку. Учасники психолого-педагогічного супроводу виступали як активні, рівноправні партнери, суб'єкти взаємодії, що дозволило задовольнити їх потребу в пізнанні, розумінні, співпереживанні. Відтак, проектування такого супроводу передбачало створення спеціальної програми статевого виховання дітей старшого дошкільного віку з відповідним методичним забезпеченням формування їхньої статевої вихованості та організацію поетапної міжособистісної взаємодії між вихователями, дітьми та їх батьками.

На пошуково-розвідувальному етапі експерименту проаналізовано чинні програми, навчально-виховні плани, проведено анкетування вихователів, результати аналізу яких засвідчили, що вихователі не націлені на вирішення питань статевого виховання дітей або не вважають його першочерговим, здійснюють епізодично, безсистемно, не пов'язаними між собою заходами. Тому надбані дітьми ситуативні знання й уміння не одержують закріплення в цілеспрямованій діяльності.

У **другому розділі** «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку» визначено мету, завдання експериментальної роботи, розкрито компоненти й показники сформованості статевої вихованості старших дошкільників, схарактеризовано рівні статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку, описано експериментальну модель і методику реалізації педагогічних умов статевого виховання старших дошкільників у дошкільних навчальних закладах, подано дані щодо рівнів сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку до і після формувального експерименту.

Відповідно до теоретичних засад статевого виховання дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту розроблено компоненти (когнітивний, емоційно-оцінювальний, поведінковий) і показники рівнів статевої вихованості дітей. До показників когнітивного компонента статевої вихованості було віднесено: уявлення про зовнішність, функціональні особливості, майбутні соціальні статево-рольові функції представників своєї і протилежної статі; здатність ототожнювати себе з представниками своєї статі; знання культурних еталонів мужності та жі-

ночності; наявність знань про різноманітний статево-рольовий поведінковий репертуар. До показників емоційно-оцінювального компонента – позитивне самосприйняття; самооцінка себе з позиції статевої належності; відношення до представників своєї і протилежної статі. До показників поведінкового компонента статевої вихованості були віднесені: статева самопрезентація; уміння встановлювати партнерські взаємини з представниками своєї і протилежної статі; вибір соціально схвалюваних форм поведінки, що пов'язані із соціальною роллю хлопчика / дівчинки.

Відповідно до виокремлених компонентів статевої вихованості та показників їх оцінювання запропоновано відповідні діагностувальні методики: «Асоціативний експеримент з картинками», «Статево-вікова ідентифікація», «Секрет», «Незакінчені ситуації», бесіди, спостереження за самостійною ігровою діяльністю дітей.

За результатами констатувального етапу експерименту визначено три рівні сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку. *Достатній рівень* статевої вихованості дітей характеризувався ґрунтовним засвоєнням елементарних уявлень щодо своєї статевої належності, статевого диморфізму, статевих ролей чоловіків та жінок у суспільстві, родині. У дітей сформовано елементарні ціннісні орієнтації, моральні ідеали суспільної спрямованості; адекватна статева ідентичність і самооцінка; свідоме засвоєння та виконання репертуару статевих ролей, прийнятих у суспільстві. Спостерігається тенденція до розширення статево-рольового репертуару завдяки засвоєнню еталонних якостей мужності / жіночності та ролей протилежної статі. Дитина доброзичлива, комунікабельна, ініціює контакти з представниками своєї і протилежної статі.

Середній рівень статевої вихованості старших дошкільників виявлявся в наявності сформованих елементарних уявлень щодо своєї статевої належності, статевого диморфізму, статевих ролей чоловіків та жінок у суспільстві, родині, але їх відрізняла непослідовність і неміцність. Присутні ціннісні орієнтації, моральні ідеали як суспільної, так і особистісно-центрованої спрямованості; статева ідентичність адекватна; прийнятий у суспільстві репертуар статевих ролей засвоєно, однак при цьому спостерігається нестабільність у прояві «чоловічих» / «жіночих» способів поведінки. Самооцінка не адекватна. Діти доброзичливі, комунікабельні, але рідко виступали ініціаторами контактів із представниками своєї і протилежної статі; надавали явну перевагу одноліткам своєї статі.

Низький рівень статевої вихованості визначався окремими, найчастіше помилковими уявленнями дітей щодо своєї статевої належності, статевого диморфізму, статевих ролей чоловіків і жінок у суспільстві, родині, наявністю ціннісних орієнтацій і моральних ідеалів особистісно-

центрованої спрямованості; статева ідентичність адекватна. Діти не встановлювали взаємозв'язок між своєю статевою роллю та різноманітними проявами чоловічого / жіночого статево-рольового репертуару, їм важко дати собі оцінку, вони відрізнялися байдужим відношенням до довокільшніх, некомунікabelьні, у них відсутні вміння самостійно встановлювати контакти з представниками своєї і протилежної статі.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що дітей з достатнім рівнем сформованості статевої вихованості не було виявлено. 55,2 % дітей (48 дошкільників) експериментальної й 65,5 % (57 дошкільників) контрольної групи виявили середній рівень сформованості статевої вихованості. Досить велика кількість обстежуваних (44,8 %, або 39 дітей) експериментальної і (34,5 %, або 30 дітей) контрольної групи засвідчили низький рівень сформованості статевої вихованості.

Для виявлення поінформованості батьків щодо проблеми статевого виховання дітей старшого дошкільного віку було використано анкети, опитувальник «Розподіл ролей у родині». Отримані результати дозволили зробити висновок про те, що окремі аспекти проблеми статевого виховання знаходились у колі інтересів батьків. Однак при цьому їм була притаманна неоднозначність у виборі шляхів її вирішення, надмірна впевненість у власній компетентності на тлі розрізненості й необґрунтованості наявних знань. Крім того, у сучасній родині спостерігається певне змішання сімейних ролей, відсутність чітких чоловічих позицій, що, у свою чергу, впливає на формування статевої вихованості дітей.

На формувальному етапі експериментального дослідження апробовано методику реалізації педагогічних умов статевого виховання старших дошкільників, в основу якої покладено експериментальну модель статевого виховання дітей, що обіймала три послідовних етапи: ознайомлювальний, діяльнісний, оцінно-рефлексивний. У зміст моделі було закладено педагогічні умови статевого виховання дітей старшого дошкільного віку.

На початку формувального етапу експерименту було проведено роботу з вихователями експериментальних груп: подано опис експериментальної методики, орієнтовний план і програму навчально-виховної роботи, рекомендовано вправи, ігри, завдання, бесіди, проблемні ситуації для роботи з дітьми.

Для реалізації першої педагогічної умови на ознайомлювальному етапі роботи в старших групах ДНЗ створено тематичні куточки ігрової діяльності дітей: куточок світського етикету (містив фрагменти дитячих меблів, елементи одягу та інше), його призначення – реалізація взаємодії дітей різної статі на основі моральних і культурних еталонів чоловічої та жіночої поведінки в межах програвання таких ситуацій як «Театр», «Званий обід», «Концерт», «Незнайомі люди», «Прийом гостей» і тому подібне; куточки

ігрової діяльності «Сам собі режисер», чоловічої і жіночої праці, усамітнення, творчості «Фантазуємо – створюємо – даруємо!». Психолого-педагогічний супровід на першому етапі роботи з дітьми передбачав ознайомлення старших дошкільників з оновленим відповідно до виховних завдань предметно-розвивальним середовищем групи, а також формування в них бажання брати участь у видах діяльності, що пропонувалися. Провідними методами залучення дітей до спільної діяльності були бесіди («Мої добрі справи», «Разом все робити цікавіше» та інші), імітаційні ігри («Подарунки», «Ілюстрації», «Танцюємо в парі» та інші), етюди («Дзига замерзла», «Перший сніг» та інші), психотехнічні ігри («Голка та нитка», «Паровоз», «Хвилинка пустування» та інші), вправи («На березі моря», «Я тебе розумію» та ін.). З метою формування позитивної мотивації батьків до організації статевого виховання в родині на ознайомлювальному етапі було проведено лекцію-дискусію на тему «Статеве виховання в старшому дошкільному віці: ще зарано чи вже запізно?».

Другий, діяльнісний етап, був стрижневим у статевому вихованні старших дошкільників. На ньому було використано систему ігор, ігрових завдань для дітей старшого дошкільного віку, представлену в програмі «Великі ідеї для маленької планети хлопчиків і дівчаток». Експериментальна робота з дітьми здійснювалася за 5 блоками, зміст яких відповідав основним розділам програми («Хочу із собою я познайомитися», «Світ спілкування таких різних малят», «Школа майбутніх матусь і татусів», «Граємо і розвиваємося разом», «Таємниці та загадки маленьких веселух і забіяк»). У межах першого блоку за розділом «Хочу із собою я познайомитися» здійснено формування й закріплення уявлень дітей щодо морфологічних і функціональних статево-вікових ознак і відмінностей про себе як представника певної статі; формування позитивного ставлення до себе, розуміння власних інтересів, відчуттів, вчинків і тому подібне; про деякі психологічні характеристики хлопчиків та дівчаток. Провідним методом цього блоку було педагогічне проектування. За структурою таке проектування передбачало наявність трьох основних напрямків: формування фізичного образу «Я»; усвідомлення індивідуальних особливостей власного образу «Я–хлопчик / дівчинка» та його позитивне прийняття; пізнання власного внутрішнього світу відчуттів і настрою, достоїнств та переваг. Кожен з них був представлений серією ігор, вправ, бесід сприятливих для розвитку особистості хлопчика / дівчинки, різних сфер його / її індивідуальності. Так, формування фізичного образу «Я» здійснено за допомогою бесід («Що – для чого?»), рухливих ігор («Тілесна географія», «Незвичайний чоловічок» тощо), вправ («Уяви і почувеш», «Талісман», «Танцюючі руки, ноги, носики...» та ін.). Другий напрямок передбачав використання ігор «Автопортрет у весь зріст», «Який я?», «Мое ім'я», «Хвастали», «Збери валізу» тощо; бесід: «Чим ми схожі?

Чим ми відрізняємося?», «Що таке добре і що таке погано» та інші; вправ «Сніжний ком із лагідних імен», «Листочок», «Кошик», «Чарівна лавка» тощо. Третій напрямок містив ігри «Мій пропуск до чарівної країни», «Малювання своїх умінь», «П'ять добрих слів-символів»; вправи «Аплодисменти», «Уяви собі свій власний колір», «Улюблені страви» та ін.

Другий блок виховної роботи з дошкільниками (розділ «Світ спілкування таких різних малят») передбачав поглиблення знань дітей щодо правил етикету, форм поведінки й спілкування чоловіків і жінок, хлопчиків та дівчаток у суспільстві. Дидактичним стрижнем цього блоку було створення умов для застосування засвоєних дитиною культурних еталонів у практиці спілкування з представниками своєї і протилежної статі. З цією метою застосовано різні за змістом сюжетно-рольові («Автобус», «У магазині», «День народження», «Ми йдемо до театру», «Пошта», «Готуємося до свята», «Народилася дитина», «На відпочинку» та інші), імітаційні («Добрий», «Поганий настрій», «Хочу і все!» тощо) ігри, моделювання життєвих ситуацій, спрямованих на осмислення дитиною моделі поведінки хлопчика чи дівчинки, що розгортались у куточку світського етикету.

Завдання третього блоку (розділ «Школа майбутніх матусь і татусів») були спрямовані на формування загальних уявлень дітей про статеві ролі в родині, виховання позитивного відношення до своєї сімейної ролі та поваги до дівчинки – майбутньої матері, хлопчика – майбутнього батька, сприяння усвідомленню партнерського характеру життя родини. До методичного наповнення цього блоку увійшли бесіди («Моя родина», «Турбота про тих, хто мені дорогий», «Наші мами», «Правила поведінки в родині»), ігри («Весела гра в слова», «Хто є хто в моїй родині», «Родинне дерево», «Неслухняні дочки-матері» тощо), вправи («Розмісти за порядком», «Якою повинна бути жінка / чоловік у родині» та ін.). Слід зауважити, що для реалізації завдань цього розділу активно використовувалося предметне наповнення куточків чоловічої і жіночої праці та світського етикету. З метою розширення уявлень дітей про трудові обов'язки хлопчиків і дівчаток в родині, формування усвідомленої потреби в наданні допомоги в родині активно використано бесіди («Ростуть помічники», «Життя і праця дорослих у родині»), дидактичні ігри («Чи допомагаєш ти мамі?», «Розподіли домашні обов'язки» та інші), моделювання життєво значимих ситуацій. Потім, ґрунтуючись на наявних у дошкільників знаннях, організовувалася спільна ігрова діяльність, у якій у межах певної сімейної структури діти програвали можливі варіанти взаємодії.

Для реалізації основних цілей четвертого блоку (розділ «Граємо і розвиваємося разом») запропоновано цикл ігор-розваг («На острові Хортиця», «Там, де живе казка», «Зустріч олімпіади», «Кримські гори» та інші), театралізації. Головна виховна особливість розроблених ігор-розваг полягає

ла в тому, що вони створювали умови для закріплення навичок статево-рольової поведінки, враховували інтереси хлопчиків і дівчаток, сприяли формуванню дружніх відносин між представниками своєї і протилежної статі. Театралізації передбачали організацію роботи з дітьми в куточку творчості «Фантазуємо – створюємо – даруємо!» і куточку ігрової діяльності «Сам собі режисер» за такими напрямками: бесіди за змістом літературних творів; ігри («Головні слова», «Згадайся, як мене звати», «Порівняй», «Мій улюблений герой», «Загальне й особливе» тощо), етюди («Знайомство», «Подив», «Я ведмідь–хлопчик / ведмедичка–дівчинка», «Дружба», «Зачарована дитина», «Навпаки» та інші); ігри-драматизації за змістом літературних творів («Спляча красуня», «Зоопарк», «Бесіда з героєм казки», «Інтерв'ю» та інші); самостійна літературна творчість дітей (наприклад, завершення ситуацій, що пропонувалися дітям, придумування казки за картками-пктограмами, трансформування знайомих казкових сюжетів).

У межах п'ятого блоку, представленого розділом «Тасмниці і загадки маленьких веселух і забіяк» завдяки використанню дидактичних, рухливих, імітаційних ігор та ігор-змагань («Перетворення», «Казка навпаки», «Чому...?», «Країна дівчат / хлопців», «Чим ми схожі», «Я знаю...» та інших), відбувалося розширення знань дітей щодо подібності й відмінності людей за статевою ознакою, сфер професійної (чоловічої та жіночої) діяльності, розуміння цінності чоловіків і жінок.

Організація взаємодії з родинами дітей експериментальних груп на діяльнісному етапі передбачала використання таких інтерактивних форм роботи: педагогічна підтримка родини в статево-вихованні дітей, що включала ознайомлення з інформацією пізнавального характеру; дискусії, організовані в межах визначених проблемних питань; майстер-класи «Сімейна скарбничка «Чи добре кенгуряті в сумці кенгуру»; індивідуально-освітні маршрути для батьків (індивідуалізований консультативний напрямок роботи з родиною); забави і розваги сімейним колом; педагогічні акції; випуск інформаційних бюлетенів.

Оцінно-рефлексивний етап роботи з дітьми передбачав уточнення й узагальнення знань дошкільників щодо моральних норм поведінки в родині та соціумі, якостей і особливостей хлопчиків і дівчат, чоловіків і жінок. На цьому етапі з урахуванням певних досягнень дітей були організовані театралізовані ігри, проблемні ситуації більш складні за своєю структурою та змістом, що містили елемент самостійності, а також проведення соціально-особистісних презентацій дітей, які були своєрідним підсумком формування особистісного рівня образу «Я» хлопчика / дівчинки. Вони передбачали оформлення книги «Я сам(а)», дозволяли активізувати вже набуті знання для створення дітьми розповідей про себе. Роботу з батьками дітей експериментальної групи завершило оформлення портфоліо «Світ

маленької дівчинки» / «Світ маленького хлопчика», що виступало своєрідним засобом презентації дитини батьками, надавало можливість оцінити засвоєне ними.

По закінченні формувального етапу експерименту було проведено контрольний зріз для з'ясування ефективності моделі та методики реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку. Підсумкові дані щодо динаміки змін у статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку подані в таблиці.

Таблиця

Рівні сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку до та після формувального етапу експерименту

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
Достатній	–	29,9%	–	2,3%
Середній	55,2%	65,5%	65,5%	79,3%
Низький	44,8%	4,6 %	34,5%	18,4%

Як бачимо, в експериментальній групі відбулись істотні позитивні зміни. Так, достатнього рівня сформованості статевої вихованості досягли 29,9% дітей. Кількість дітей із середнім рівнем сформованості статевої вихованості збільшилася до 65,5%. Значно зменшилася кількість дітей з низьким рівнем сформованості статевої вихованості до 4,6%. Інша ситуація спостерігалася в контрольній групі, у якій достатнього рівня сформованості статевої вихованості досягло тільки 2,3% дітей, середнього – 79,3%. У значної кількості дошкільників було зафіксовано низький рівень сформованості статевої вихованості (18,4%)

З метою перевірки ефективності експериментальної методики реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку проведено статистичний аналіз одержаних даних. Основним методом статистичної обробки обрано *t*–критерій Стьюдента, що дозволив установити статистичну вірогідність різниці між незалежними (контрольна і експериментальна групи) вибірками (емпіричне значення *t* рівне 6,02 перевищило табличне, відповідно була прийнята альтернативна гіпотеза – діти експериментальної групи показали в середньому більш високий рівень сформованості статевої вихованості). Отже, отримані якісні й кількісні результати підтвердили ефективність моделі і методики реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку, що, у свою чергу, свідчить про правомірність висунутої гіпотези дослідження.

У **висновках** викладено результати дослідження, основні з них такі.

Дослідження присвячено проблемі статевого виховання дітей старшого дошкільного віку, визначено й обґрунтовано педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників у ДНЗ, розроблено й експериментально апробовано модель і методику їх реалізації.

1. Статеве виховання дітей старшого дошкільного віку – це цілеспрямований процес статево-вікового становлення дітей, що передбачає оволодіння ними адекватної власній статі моделі поведінки, формування позитивного ставлення до себе як представника певної статі та уявлень про моральні норми відносин між людьми різної статі в соціумі.

2. Під статевою вихованістю дітей старшого дошкільного віку розуміємо результат засвоєння дітьми знань, уявлень про взаємодію між людьми різної статі, про якості мужності й жіночності, їхнє осмислення, оцінка, прийняття і рівництво ними у виборі стратегії поведінки.

3. Результати пошуково-розвідувального етапу експерименту засвідчили, що в дошкільних навчальних закладах відсутня система статевого виховання, що негативно позначається на ефективності статевого виховання дітей старшого дошкільного віку. Причиною такого стану є відсутність методичного забезпечення статевого виховання дітей дошкільного віку в умовах дошкільних навчальних закладів.

4. Структуру статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку складають компоненти: 1) когнітивний з показниками: уявлення про зовнішність, функціональні особливості, майбутні соціальні статево-рольові функції представників своєї і протилежної статі; здатність ототожнювати себе з представниками своєї статі; знання культурних еталонів мужності та жіночності; наявність знань про різноманітний статево-рольовий поведінковий репертуар; 2) емоційно-оцінювальний з показниками: позитивне самосприйняття; самооцінка себе з позиції статевої належності; відношення до представників своєї і протилежної статі; 3) поведінковий з показниками: статева самопрезентація; уміння встановлювати партнерські взаємини з представниками своєї і протилежної статі; вибір соціально схвалюваних форм поведінки, що пов'язані з соціальною роллю хлопчика /дівчинки. На підставі виокремлених компонентів і показників статевої вихованості схарактеризовано три рівні сформованості статевої вихованості старших дошкільників (достатній, середній, низький).

5. Педагогічними умовами статевого виховання старших дошкільників є: організація предметно-розвивального середовища для статево-вікового становлення дітей старшого дошкільного віку; інтерактивна взаємодія з родиною, спрямована на педагогізацію батьків з питань статевого виховання дошкільників; психолого-педагогічний супровід процесу статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу. Перша педагогічна умова реалізована в процесі організації взає-

модії або індивідуальної діяльності дітей у створених куточках ігрової діяльності для хлопчиків і дівчаток, в яких дошкільники мали можливість здійснювати перенос уявлень про свій статевий образ у поведінкову сферу, досвід. Поєднання даних куточків відтворювало образну модель життєдіяльності чоловіків і жінок. Друга – в процесі цілеспрямованої роботи з родиною, основу якої склали різноманітні інтерактивні форми взаємодії, що дозволяють здійснити залучення батьків до статевого виховання дітей, збагатити їхній педагогічний досвід, сформувавши усвідомлення необхідності диференційованого підходу до виховання хлопчиків і дівчаток. Третя – завдяки організації навчально-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку в межах програми статевого виховання. Педагогічні впливи здійснювались у процесі формування стійкого образу «Я–хлопчик / дівчинка», засвоєння дошкільниками основ статево-рольової поведінки, ознайомлення з еталонами чоловічої та жіночої поведінки, правилами культурної поведінки дівчаток і хлопчиків, різноманітним статево-рольовим репертуаром, з обов'язками батьків і дітей у родині та суспільстві.

6. Експериментальна модель реалізації педагогічних умов статевого виховання дітей старшого дошкільного віку складалася з трьох етапів. Перший – ознайомлювальний – етап передбачав: створення умов для оволодіння дітьми засобами взаємодії, що характеризують жіночі й чоловічі типи поведінки, перенос уявлень про статевий образ дитини в поведінкову сферу; формування в дітей бажання брати участь у запропонованих видах діяльності; формування позитивної мотивації батьків щодо статевого виховання дітей дошкільного віку. Провідні форми і методи роботи: бесіди, імітаційні ігри, етюди, психотехнічні ігри та вправи. Другий – діяльнісний – етап забезпечив збагачення дитячих уявлень щодо значущості своєї особистості як представника певної статі, формування статево-рольових цінностей і досвіду у виконанні статевої ролі та міжособистісної взаємодії;

формування в батьків розуміння цінності й значимості статевого виховання дітей починаючи з дошкільного віку; придбання досвіду використання диференційованих методів і засобів виховання хлопчиків та дівчаток у родині; розширення форм взаємодії з дорослими і дітьми різної статі. Провідні форми і методи роботи: з дітьми – педагогічне проектування, створення проблемних ситуацій, сюжетно-рольові ігри, моделювання, театралізація, пізнавально-розвивальна просвіта; з батьками – педагогічна підтримка родини в статево-рольовому вихованні дітей, сімейна скарбничка, педагогічні акції локального характеру, індивідуально-освітні маршрути, забави і розваги сімейним колом, випуск інформаційних бюлетенів. Третій – оцінно-рефлексивний – етап спрямований на уточнення й узагальнення знань дітей щодо моральних норм поведінки в родині та соціумі, якостей і особливостей хло-

пчиків та дівчат, чоловіків і жінок; проведена оцінка засвоєння й прийняття наданої інформації батьками. Провідними формами і методами роботи на третьому етапі виступили: з дітьми (театралізовані ігри, проблемні ситуації, проведення соціально-особистісних презентацій); з батьками (оформлення портфоліо «Світ маленької дівчинки» / «Світ маленького хлопчика»).

7. Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку показників, що відображають рівень сформованості статевої вихованості старших дошкільників експериментальної групи. Кількість дітей ЕГ з достатнім рівнем сформованості статевої вихованості зросла на 29,9%, середнім – на 10,3%, низьким – зменшилась на 40,2%. У контрольній групі кількість дітей з достатнім рівнем сформованості статевої вихованості зросла на 2,3%, з середнім – на 13,8%, низьким – зменшилась на 16,1%.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Її подальше дослідження вбачаємо у вивченні особливостей процесу статевого виховання дітей, які не відвідують дошкільні навчальні заклади; розробці змісту і методики статевого виховання дітей у неповних родин, у різновікових групах дошкільних навчальних закладів; теорії і методики підготовки майбутніх вихователів до організації статевого виховання дошкільників.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Попова Н. Ю. Сутність поняття «статева ідентичність» та особливості її становлення в дошкільному віці / Н. Ю. Попова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : наук.-теор. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 2001–2004.

2. Попова Н. Ю. Педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу / Н. Ю. Попова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : наук.-теор. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 16. – С. 176–177.

3. Попова Н. Ю. Діагностика статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку / Н. Ю. Попова // Наука і освіта. – Одеса, 2009. – № 1–2. – С. 224–226.

4. Попова Н. Ю. Педагогические условия полового воспитания детей дошкольного возраста / Н. Ю. Попова // Наша школа. – Одеса, 2009. – № 2. – С. 17–20.

5. Попова Н. Ю. Духовно-моральні основи статевого виховання в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Н. Ю. Попова // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. – Полтава, 2009. – Вип. 6. – С. 190–194.

6. Попова Н. Ю. Педагогічні умови формування образу «Я» в старших

дошкільників в умовах статевого виховання / Н. Ю. Попова // Наука і освіта. – Одеса, 2009. – № 7. [Спецвипуск. Проект д.пед.н., проф. Е. Е. Карпової [«Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі»]. – С. 173–175.

7. Попова Н. Ю. Генезис идеи полового воспитания в теории и практике зарубежной и отечественной педагогике и психологии / Н. Ю. Попова // Психолого-педагогические аспекты развития личности в детские годы : зб. статей. – Симферополь : НАТА, 2007. – С. 121–127.

8. Попова Н. Ю. В. А. Сухомлинский о половом воспитании детей / Н. Ю. Попова // Ученые записки : науч. журнал. – Симферополь, 2008. – С. 99–101.

9. Попова Н. Ю. Дифференцированное зонирование в группах старшего дошкольного возраста как педагогическое условие полового воспитания / Н. Ю. Попова // Психолого-педагогические аспекты развития личности в детские годы: современные подходы к управлению качеством образовательного процесса : зб. статей. – Симферополь : ТАВРИЯ, 2008. – С. 36–37.

10. Попова Н. Ю. Подготовка педагогов к дифференцированному воспитанию мальчиков и девочек / Н. Ю. Попова // Психолого-педагогические аспекты развития личности в детские годы: методологические подходы к построению воспитательно-образовательного процесса в дошкольном учреждении в соответствии с задачами базовой программы «Я у Світі» : зб. статей. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2010. – С. 70–73.

11. Попова Н. Ю. Генезис самосознания дошкольников с точки зрения их половой принадлежности / І. А. Княжева, Н. Ю. Попова // V всеукр. наук.-практ. читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К. Д. Ушинського (Одеса, 15–16 травня 2007 р.) : тези доп. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2007. – С. 157–160.

12. Попова Н. Ю. Теоретичні аспекти проблеми статевого виховання дітей дошкільного віку / Н. Ю. Попова // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Якість підготовки спеціалістів в умовах Болонського процесу»], (Одеса, 20–21 листопада 2007 р.) : тези доп. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2008. – С. 70–73.

13. Попова Н. Ю. Підготовка майбутніх педагогів до статевого виховання дітей старшого дошкільного віку / Н. Ю. Попова // Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. [«Якість вищої освіти та проблеми підготовки фахівців у вищій школі»], (Одеса, 22–23 жовтня 2009 р.) : тези доп. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2009. – С. 88–90.

14. Попова Н. Ю. Интерактивное взаимодействие и сотрудничество с родителями дошкольников в вопросах полового воспитания / Н. Ю. Попова // Материалы международ. науч.-практ. конф. [«Педагогические идеи Е. Н. Водовозовой и современность»], (Смоленск, 30 октября 2009 г.) : те-

зисы док. – Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2009. – С. 136-140.

У праці в співавторстві здобувачці належить аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування статевої самосвідомості, виокремлення особливостей її становлення на різних вікових етапах.

АНОТАЦІЯ

Попова Н. Ю. Педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників в дошкільних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі статевого виховання дітей старшого дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах. У роботі визначена сутність феномена «статева вихованість дітей старшого дошкільного віку»; визначено його компоненти (когнітивний, емоційно-оцінювальний, поведінковий); схарактеризовано показники, рівні сформованості статевої вихованості дітей старшого дошкільного віку (достатній, середній і низький); обґрунтовано педагогічні умови статевого виховання старших дошкільників в дошкільних навчальних закладах (організація предметно-розвивального середовища для статево-вікового становлення дітей старшого дошкільного віку; інтерактивна взаємодія з родиною, спрямована на педагогізацію батьків з питань статевого виховання дошкільників; цілеспрямований психолого-педагогічний супровід усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку власної статі в умовах дошкільного навчального закладу); розроблено й експериментально перевірено ефективність методики і моделі реалізації виокремлених педагогічних умов статевого виховання старших дошкільників, що охопила три етапи: ознайомлювальний, діяльнісний і оцінно-рефлексивний.

Ключові слова: статева виховання, статева вихованість, педагогічні умови, діти старшого дошкільного віку.

АННОТАЦИЯ

Попова Н. Ю. Педагогические условия полового воспитания старших дошкольников в дошкольных учебных учреждениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского». – Одесса, 2011.

В диссертации исследуется проблема полового воспитания детей старшего дошкольного возраста в дошкольных учебных учреждениях. В ра-

боте дано определение понятия «половое воспитание детей старшего дошкольного возраста», которое понимаем как целенаправленный процесс половозрастного становления детей, предполагающий овладение ими адекватной своему полу модели поведения, формирование положительного отношения к себе как представителю определенного пола и представлений о нравственных нормах отношений между людьми разного пола в социуме. Определены компоненты и показатели половой воспитанности детей старшего дошкольного возраста: 1) когнитивный компонент с показателями: представления о внешности, функциональных особенностях, будущих социальных полоролевых функциях представителей своего и противоположного пола; способность отождествлять себя с представителями своего пола; знание эталонов мужественности и женственности; наличие знаний о разнообразном поло-ролевом поведенческом репертуаре; 2) эмоционально-оценочный компонент с показателями: положительное самовосприятие; самооценка себя с позиции половой принадлежности; отношение к представителям своего и противоположного пола; 3) поведенческий компонент с показателями: половая самопрезентация; умение устанавливать партнерские взаимоотношения с представителями своего и противоположного пола; выбор социально одобряемых форм поведения, связанных с социальной ролью мальчика / девочки. Половую воспитанность старших дошкольников понимаем как результат усвоения детьми знаний и представлений о взаимодействии между людьми разного пола, о качествах мужественности и женственности, принятие и руководство ими в выборе стратегии поведения. В соответствии с определенными компонентами и показателями половой воспитанности были разработаны и подобраны диагностические методики и определены уровни сформированности половой воспитанности детей старшего дошкольного возраста (достаточный, средний и низкий). Определены и научно обоснованы педагогические условия полового воспитания старших дошкольников в дошкольных учебных учреждениях: организация предметно-развивающей среды для половозрастного становления детей старшего дошкольного возраста; интерактивное взаимодействие с семьей, направленное на педагогизацию родителей в вопросах полового воспитания дошкольников; целенаправленное психолого-педагогическое сопровождение осознания детьми старшего дошкольного возраста собственного пола в условиях дошкольного учебного учреждения.

В процессе исследования была разработана экспериментальная модель и методика реализации педагогических условий полового воспитания детей старшего дошкольного возраста, состоявшая из трех этапов (ознакомительный, деятельностный и оценочно-рефлексивный) и включавшая обновление предметно-развивающей среды группы (организация уголков иг-

ровой деятельности), работу с родителями (педагогическая поддержка семьи в половом воспитании детей; мастер-классы «Семейная копилка «Хорошо ли кенгуренку в сумке кенгуру»; индивидуально-образовательные маршруты для родителей; оформление портфолио «Мир маленькой девочки»/«Мир маленького мальчика»; забавы и развлечения семейным кругом; педагогические акции; выпуск информационных бюллетеней), работу с детьми (система игр, игровых упражнений, бесед, игровое общение). Эффективность разработанных экспериментальных модели и методики реализации педагогических условий полового воспитания детей старшего дошкольного возраста подтверждена результатами экспериментального исследования.

Ключевые слова: половое воспитание, половая воспитанность, педагогические условия, дети старшего дошкольного возраста.

ANNOTATION

Popova N. Y. The pedagogical conditions of senior preschool-age children sex education in preschool institutions. – Manuscript.

The thesis aimed at gaining the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.08 – Preschool Education. – State establishment “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy”. – Odesa, 2011.

The research focuses on the problem of senior preschool-age children sex education in preschool institutions. There has been analysed the essence of the notion “senior preschool-age children sex education”. The contents and the structure of this phenomenon, its components (cognitive, emotional and evaluative, behavioural) have been revealed. The indicators characterising the levels of preschool-age children gender awareness formation (sufficient, average, low) have been specified.

The pedagogical conditions (organization of the object-developmental environment for the senior preschool-age children sex education, close interaction with the parents on the problem of sex education, purposeful psychopedagogical assistance to the preschool-age children on their own gender awareness during the period of studying at preschool institution) aimed at effective work on conducting preschool-age children sex education have been theoretically grounded and practically elaborated.

The effectiveness of the suggested methodology and the model of realization of pedagogical conditions of senior preschool-age children sex education embracing three consecutive stages (introductory, operative, evaluative and reflexive) has been verified and confirmed in the course of experimental

teaching.

Key words: sex education, gender awareness, pedagogical conditions, senior preschool-age children.

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПОПОВА НАТАЛЯ ЮРІЇВНА

УДК 372.3+613.954

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
КНЯЖЕВА Ірина Анатоліївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри дошкільної педагогіки.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, доцент
РОГАЛЬСЬКА Інна Петрівна,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
КУЗНЕЦОВА Олена Анатоліївна,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри педагогіки та методики суспільствознавчих дисциплін.

Захист відбудеться «25» лютого 2011 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «24» січня 2011 р.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

С. В. Боднар